

Van plakkaat tot praktijk

Kennis van het kwaad, meer, medeplichtigheid, is de prijs die de mens moet betalen voor zijn moreel besef

Hella S. Haasse, *Een Nieuwer Testament* (6e druk z.pl. 1999) 43

Van plakkaat tot praktijk

Strafrecht in Staats-Brabant in de zeventiende en achttiende eeuw

2e druk

E.J.M.F.C. Broers

Ars Aequi Libri

Nijmegen 2006

ISBN 90-6916-574-0

NUR 824

Ontwerp omslag: Janine van Winden

Hoewel bij deze uitgave de uiterste zorg is nagestreefd, kan voor eventuele (druk)fouten en onvolledigheden niet worden ingestaan en aanvaarden auteur(s), redacteur(en) en uitgever(s) deswege geen aansprakelijkheid.

© 2006 Ars Aequi Libri, Nijmegen.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever(s).

Voorzover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, *Stb.* 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, *Stb.* 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever(s) te wenden.

Voorwoord

Toen ik mij aan het schrijven van dit boekje zette, was ik oorspronkelijk van plan daarin verslag te doen van het onderzoek van strafrechtspraak dat ik in het kader van diverse onderzoeksprojecten van de Universiteit van Tilburg heb verricht. Aangezien het onderwijs aan een universiteit evenwel – nog steeds – geacht wordt *wetenschappelijk* van aard te zijn, besloot ik het mede dienstbaar te maken aan dit onderwijs. In dit opzicht is deze publicatie bedoeld voor studenten die zich tijdens hun rechtenstudie willen verdiepen in de geschiedenis van het strafrecht.

Van deze geschiedenis wordt maar een enkele periode behandeld, namelijk die van de Republiek der Verenigde Nederlanden. Voor dat tijdvak wordt het materiële strafrecht, althans enkele grepen daaruit, beschreven aan de hand van enerzijds regelgeving en anderzijds rechtspraak. Door te werken met concrete rechtszaken wordt het oude strafrecht niet alleen verduidelijkt maar ook verlevendigd. Geschiedenis wordt immers maar al te vaak als stoffig ervaren. Stoffig zijn echter alleen de archiefstukken, niet de zaken waarop zij betrekking hebben.

De strafprocessen waarmee de diverse hoofdstukken van deze uitgave zijn geïllustreerd, zijn ontleend aan een tweetal rechterlijke archieven, namelijk aan het archief van de Raad van Brabant en aan dat van de schepenbank van Tilburg. De lezer moet daaruit niet afleiden dat deze verhandeling enkel en alleen van betekenis is voor lokale of regionale strafrechtsgeschiedenis. De besproken criminele zaken staan tot op grote hoogte model voor de bestraffing van de desbetreffende delicten in de toenmalige Nederlanden en elders in Europa.

Erik-Jan Broers
Tilburg, 8 oktober 2003

Voorwoord bij de tweede druk

De geschiedenis herhaalt zich. De geschiedenis van het strafrecht van Staats-Brabant herhaalt zich, wat haar beschrijving aangaat, echter niet in ongewijzigde vorm. In deze tweede druk van het 'beige boekje' is allereerst een nieuw hoofdstuk opgenomen, gewijd aan vermogensdelicten. Voorts is het hoofdstuk over zedendelicten en dat over vagebondisme en bedelarij uitgebreid met elk een paragraaf. In andere onderdelen zijn kleine herzieningen of aanvullingen doorgevoerd.

Bij de uitwerking van de nieuwe onderdelen is op sommige punten geput uit andere bronnen dan de archieven van de Raad van Brabant en de schepenbank van Tilburg, met name als deze archieven geen (goede) voorbeelden bevatten van de te bespreken onderwerpen. Door dit te doen, is een bescheiden begin gemaakt met het voorzien van de studie van een bredere basis. In komende jaren hoop ik dit boekje verder in de breedte te kunnen laten uitgroeien.

Immers, gezien de nog steeds groeiende belangstelling onder rechtenstudenten heeft de geschiedenis van het strafrecht zeker toekomst.

Erik-Jan Broers
Tilburg, 18 januari 2006

Inhoud

Voorwoord	5
Gebruikte afkortingen	8
1 Inleiding	11
2 Delicten tegen het leven	19
2.1 Inleiding.....	19
2.2 Doodslag.....	21
2.3 Moord.....	25
2.4 De strafeis.....	28
2.5 De veroordeling.....	31
2.6 Afronding.....	34
3 Delicten tegen het lichaam	37
3.1 Inleiding.....	37
3.2 Verwonding van private personen.....	38
3.3 Poging tot doodslag.....	40
3.4 Poging tot moord.....	41
3.5 Verwonding van publieke personen	43
3.6 Afronding.....	43
4 Delicten tegen de eer en goede naam	45
4.1 Inleiding.....	45
4.2 Civiele strafzaken.....	46
4.3 Criminele strafzaken.....	49
4.4 Afronding.....	52
5 Zedendelicten	55
5.1 Inleiding.....	55
5.2 Voorechtelijke gemeenschap	57
5.3 Verleiding.....	58
5.4 Concubinaat.....	61
5.5 Overspel.....	63
5.6 Incest.....	66
5.7 Verkrachting.....	69
5.8 Sodomie.....	71
5.9 Afronding.....	73
6 Vagebondisme en bedelarij	75
6.1 Inleiding.....	75
6.2 Landlopers en bedelaars.....	78

6.3	Brandstichters en bendeleden	81
6.4	Heidenen, helpers en helers	83
6.5	Huurlingen en deserteurs.....	85
6.6	Afronding.....	85
7	Vermogensdelicten	87
7.1	Inleiding.....	87
7.2	Diefstal en inbraak	88
7.3	Roof en straatschenderij.....	90
7.4	Heling en medeplichtigheid.....	91
7.5	Afronding.....	92
8	Valsheidsdelicten	95
8.1	Inleiding.....	95
8.2	Valsheid door publieke personen	97
8.3	Valsheid door private personen	101
8.4	Afronding.....	103
9	Slotbeschouwing	105
	Geraadpleegde literatuur en bronnenpublicaties	109

Gebruikte afkortingen

BHIC	Brabants Historisch Informatie Centrum
C.	Codex
CO	Criminele Ordonnantien
D.	Digesten
GAW	Gemeentearchief Waalwijk
I.	Instituten
RA	Rechterlijk Archief
RAT	Regionaal Archief Tilburg
RvB	Raad van Brabant
SAH	Stadsarchief 's-Hertogenbosch
SALHA	Streekarchivaat Land van Heusden en Altena
aant.	aantekening
art.	artikel
cap.	caput
dl.	deel
dr.	druk
fol.	folio
p.	pagina
par.	paragraaf